

Mikołaj Wolanin¹

Naród jako podmiot ograniczający samego siebie w swoich prawach i wolnościach. Zasada suwerenności narodu jako podstawa dla funkcjonowania zasady wyłączności ustawy

Słowa kluczowe: zasada suwerenności narodu, zasada wyłączności ustawy, Konstytucja RP, ograniczanie praw i wolności człowieka i obywatela, klauzula limitacyjna, Naród.

Keywords: the principle of the sovereignty of the Nation, the principle of exclusivity of a statute, the Constitution of the Republic of Poland, limiting human and citizen rights and freedoms, limiting clause, the Nation.

Streszczenie

Autor podejmuje temat związków pomiędzy dwiema konstytucyjnymi zasadami: suwerenności narodu i wyłączności ustawy, mając na celu sprawdzić, czy pierwsza z nich nie jest podstawą dla funkcjonowania tej drugiej. Korzystając z metod: dogmatycznej, teoretycznoprawnej i celowościowej, autor wykazuje, że najpierw Naród przyjął Konstytucję RP pozwalającą na ograniczanie w drodze ustawowej danych praw i wolności człowieka i obywatela, a następnie wybierał w wyborach swoich przedstawicieli i swoje przedstawicielki, którzy i które w jego imieniu oraz interesie, a także na podstawie otrzymanej od niego legitymacji, ustanawiały takie ograniczenia. Stąd wniosek, że to tak naprawdę Naród jest podmiotem, który ogranicza samego siebie w korzystaniu z własnych praw i wolności.

¹ ORCID ID: 0000-0003-3574-6999, student, Uniwersytet Warszawski. E-mail: miko-laj@mwolanin.pl.

Abstract**The Nation as the Entity Limiting Itself in Its Rights and Freedoms. Sovereignty of the Nation as the Basis for Functioning of the Principle of Exclusivity of a Statute**

The author writes about the relation between two constitutional principles: the sovereignty of the nation and the exclusivity of the statute, with the aim of checking whether the first one is not the basis for the functioning of the second one. Therefore, using the dogmatic, theoretical-legal and teleological methods, the author shows that, firstly, the Nation adopted the Constitution of the Republic of Poland, which allows to limit some human and citizen rights and freedoms by the statute, and then elected its representatives, who in the name, interest, and on the basis of the legitimation received from the Nation, statued such restrictions. That brought the author to the conclusion that in fact the Nation is the entity that limits itself in exercising its rights and freedoms.

✱

I. Wprowadzenie

Konstytucja RP² zawiera w sobie przede wszystkim normy-zasady (w tym normy programowe), czyli normy, które, „chroniąc określone prawa jednostki, nakładają powinności osiągnięcia pewnych stanów rzeczy tylko w takim zakresie, jaki nie narusza stosownej równowagi w systemie albo jego fragmencie, w szczególności przez wkraczanie w sferę praw innych podmiotów lub przez nieuzasadnione czerpanie z dobra publicznego”³. To oznacza, że zasady te pozostają na wysokim poziomie ogólności oraz są swoistymi nakazami optymalizacji⁴. I choć pojęcie to jest rozumiane bardzo różnorodnie⁵, to jed-

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78 poz. 483).

³ M. Kordela, *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 1, s. 40.

⁴ M. Korycka, *Teoria zasad prawnych Roberta Alexy’ego*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2010, nr 1, s. 49.

⁵ Por. S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Zasady prawa” w perspektywie teorii prawa oraz szczegółowych nauk prawnych, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”

nak powszechny jest wniosek, że istnieje możliwość „realizacji zasady jedynie częściowo, [...] bez niebezpieczeństwa zarzutu naruszania obowiązków prawnych”⁶. Normy te wchodzą w rozmaite związki, również pomiędzy sobą, wobec czego w przypadku kolizji podlegają ważeniu⁷. Stąd też doktryna niejednokrotnie podejmowała tematy dotyczące różnych związków pomiędzy jedną a drugą prawną zasadą⁸. Same normy ustawy zasadniczej wchodzą natomiast w skład większego systemu – systemu prawa krajowego, czyli uporządkowanego zbioru norm, na szczycie którego stoją właśnie normy konstytucyjne (por. piramida norm H. Kelsena⁹).

Jeśli normy te są ze sobą powiązane, to może też być tak, że jedna będzie podstawą, dzięki której druga (lub część drugiej) może działać w taki sposób, w jaki działa. To właśnie będzie przedmiotem zainteresowania autora w tymże artykule, przy skupieniu się na dwóch normach, które zostaną krótko omówione później: zasadzie suwerenności narodu (art. 4 Konstytucji RP) oraz zasadzie wyłączności ustawy (która jest częścią klauzuli limi-

1974, z. 2, s. 14, M. Kordela, *Możliwość konstruowania ogólnej teorii zasad prawa. Uwagi do koncepcji Roberta Alexy’ego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, z. 2, s. 11–27; C. Huerta, *The Notion of „Principle” in Legal Reasoning as Understood in Mexican Law*, „Mexican Law Review” 2009, vol. 2, nr 1, s. 89–108, [za:] G. Maroń, *Zasady prawa jako składnik kultury prawnej*, [w:] *Konwergencja czy dywergencja kultur i systemów prawnych?*, red. O. Nawrot, S. Sykuna, J. Zajadło, Warszawa 2012, s. 223.

⁶ M. Kordela, *Zasady prawa...*, s. 40. Por. także: M. Dybowski, *Ronald Dworkin a koncepcja zasad prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, z. 3, s. 100.

⁷ T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2019, s. 123–124.

⁸ Zob. np.: J. Blicharz, *Związek między zasadą równości a zasadą sprawiedliwości społecznej w polskiej Konstytucji i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Próba spojrzenia ogólnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2018, nr CXIV, s. 59–69; A. Mezglewski, *Działalność związków wyznaniowych a ochrona danych osobowych*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, nr 10, s. 5–21; M. Wolanin, *Niewysłuchanie dziecka przez rodziców w zakresie zapisu na zajęcia z religii a konstytucyjna wolność wyznania*, [w:] *Państwo wobec religii. Teraźniejszość i przeszłość*, red. M. Stanulewicz, E. Plewa, C. Linowski, Łódź 2021, s. 149–164.

⁹ R. Wójcik, *Czysta teoria prawa Hansa Kelsena a współczesne prawoznawstwo polskie – wybrane zagadnienia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1982, nr 3, s. 76–77; K.J. Kaleta, K. Koźmiński, *Charakter władzy suwerennej w koncepcjach ładu konstytucyjnego Hansa Kelsena i Carla Schmitta*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2013, t. II, nr 2, s. 157; A. Bosiacki, *Wstęp*, [w:] H. Kelsen, *Czysta teoria prawa*, Warszawa 2014, s. 28.

tacyjnej ustanowionej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Celem tegoż artykułu będzie odpowiedź na następujące pytania: 1) Jaki jest cel obu zasad? 2) Jaki jest związek pomiędzy zasadą suwerenności narodu a zasadą wyłączności ustawy? 3) Czy to Naród tak naprawdę ogranicza osoby wchodzące w jego skład w prawach i wolnościach tychże osób, jedynie legitymując swoich przedstawicieli i swoje przedstawicielki¹⁰ do dokonania w interesie całego Narodu czynności konwencyonalnej uchwalenia ustawy wprowadzającej takie ograniczenie?

Odpowiedź na powyższe pytania zostanie natomiast udzielona za pomocą metod: dogmatycznej rozumianej jako metoda badania obowiązującego prawa, piśmiennictwa oraz orzeczeń sądowych¹¹, teoretycznoprawnej oraz celowościowej.

II. Zasada suwerenności narodu i stojący u jej podstaw cel

Gdy mowa o zasadzie suwerenności narodu, mowa o normie wynikającej z art. 4 Konstytucji RP (którą należy czytać w połączeniu z preambułą ustawy zasadniczej – „odzyskawszy w 1989 r. możliwość suwerennego stanowienia o losie Ojczyzny”). Z niej wynika, że to nie monarcha czy koteria rządzią Rzeczpospolitą, lecz Naród, czyli – jak mówi preambuła Konstytucji RP – „wszyscy obywatele Rzeczypospolitej”, choć sprawowanie władzy w sposób bezpośredni jest ograniczone pewnymi cenzusami, np. wieku. Niezależnie jednak od cenzusów Naród stanowią wszyscy, co znajduje swoje potwierdzenie też w tym, że osoby stanowiące prawo działają w imieniu i interesie wszystkich, w tym tych, którzy nie mają czynnego prawa wyborczego (przykład: ustanowienie instytucji Rzecznika Praw Dziecka¹²). Naród swoją władzę sprawuje natomiast na dwa sposoby: bezpośrednio (referenda, obywatelska inicjatywa ustawodawca) i przez przedstawicieli (przykładem stanowienie

¹⁰ Autor z uwagi na ograniczenia w zakresie długości artykułu pozwala sobie zastosować formę feminatywową jedynie jednokrotnie. Dalsze rozważania będą zatem prowadzone bez zastosowania feminatywu przy zapewnieniu, że jedynym tego powodem jest ograniczona liczba znaków tekstu.

¹¹ Argumenty za takim rozumieniem tej metody autor przedstawia tu: M. Wolanin, *Obowiązki ucznia*, Kraków 2021, s. 11–12.

¹² Ustawa z 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. 2020, poz. 141).

prawa przez parlamentarzystów, których władza legitymizowana jest dzięki wyborom powszechnym oraz bezpośrednim).

Jaki cel stoi u podstaw zasady suwerenności narodu? Jest to „uznanie woli Narodu jako jedyne go źródła władzy i sposobu legitymowania sprawowania władzy”¹³. To Naród jest źródłem władzy, a także to on daje osobom rządzącym Rzeczpospolitą Polską legitymację do sprawowania władzy i sam sprawuje ją w sposób bezpośredni, będąc „punktem wyjścia wszelkich konstrukcji demokratycznych systemów władzy”¹⁴.

III. Zasada wyłączności ustawy w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP

Artykuł 31 ust. 3 Konstytucji RP jest niczym innym jak klauzulą limitacyjną, która „w sposób istotny określa rzeczywisty zakres i treść ochrony konstytucyjnych wolności i praw, [bo — przyp. aut.] niewiele będzie warta konstytucyjna ochrona tych praw, jeśli szeroko dopuszczać będzie możliwości ich ograniczania w aktach prawnych niższego rzędu”¹⁵. Taką klauzulę stosuje się natomiast z tego powodu, że „w warunkach demokratycznego państwa prawnego wolność nie jest absolutna i może być ewidentnie ograniczana przez różne zewnętrzne podmioty”¹⁶, czyli przez ustawodawcę.

Analiza art. 31 ust. 3 Konstytucji RP pozwala wywieść z niego zasadę wyłączności ustawy, która polega na tym, że różne ograniczenia praw i wolności mogą być ustanawiane tylko w ustawie¹⁷, co *a contrario* należy rozumieć w taki sposób, że „[n]iedopuszczalne jest [...] przyjmowanie w ustawie uregulowań blankietowych, pozostawiających [...] swobodę normowania ostatecznego kształtu owych ograniczeń”¹⁸, choć niewykluczone pozostaje umożliwienie

¹³ Wyrok TK z 31 maja 2004 r., sygn. akt K 15/04 (OTK-A 2004, nr 5, poz. 47).

¹⁴ A. Kos, *Geneza zasady suwerenności narodu*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2015, nr 15(2), s. 36.

¹⁵ M. Piechowiak, *Klauzula limitacyjna a nienaruszalność praw i godności*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 2(91), s. 36.

¹⁶ M. Kazimierczuk, *Pojęcie, istota oraz źródło wolności i praw człowieka*, „Studia Prawnoustrojowe” 2016, nr 26, s. 104.

¹⁷ Choć, oczywiście, założenie wyłączności ustawy w samej Konstytucji RP jest szersze niż tylko to prawnoczwolnicze.

¹⁸ Wyrok TK z 12 stycznia 2000 r., sygn. akt P 11/98 (OTK 2000, nr 1, poz. 3).

aktom podustawowym regulowania kwestii mniej istotnych (techniczno-wykonawczych¹⁹), przy określaniu przez ustawę „wszystkich istotnych elementów [...] ograniczenia”²⁰. Pomimo tego, że wszystkie szczegóły danego ograniczenia nie muszą zostać unormowane w ustawie, to tylko ustawa²¹ ma moc wprowadzania ograniczeń w korzystaniu z praw i wolności, więc to ona musi określać wszystko, co istotne w zakresie tegoż ograniczenia. W przeciwnym razie akt podustawowy naruszyłby zasadę legalizmu (art. 7 Konstytucji RP) oraz zasadę wyłączności ustawy. W rzeczywistości jednak możliwe jest znalezienie szeregu rozporządzeń, które ograniczały ludzi w korzystaniu z ich praw i wolności, wykraczając poza otrzymaną delegację ustawową bądź nawet regulując to, co ustawa zupełnie pomijała²².

Celem wprowadzenia przez ustrojodawcę zasady wyłączności ustawy było to, by ograniczenia w zakresie korzystania z praw i wolności człowieka były ustanawiane w drodze ustawowej, co pozwala na to, by dane ograniczenie zostało uchwalone przez legislaturę – przedstawiciele Narodu. Drugim celem jest ponadto umożliwienie jednostce przygotowania się do wejścia w życie norm ograniczających korzystanie przez nie z ich praw i wolności. Proces legislacyjny w zakresie ustawy jest przecież dłuższy (choć czasem – w skrajnych, niezgodnych z techniką prawodawczą przypadkach – jedynie o kilka godzin) od procesu wydawania rozporządzenia, który nieraz opie-

¹⁹ L. Bosek, M. Szydło, *art. 31, [w:] Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1—86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, Legalis, nb. 85. Pisali o tym także m.in.: B. Banaszak, *art. 31, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. B. Banaszak, Warszawa 2012, Legalis, nb. 6; K. Wojtyczek, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999, s. 110—112.

²⁰ A. Śledzińska-Simon, *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019, s. 115.

²¹ Kwestia ograniczania praw i wolności „tylko w ustawie” jest bardziej złożona, gdy doda się wychodzącą poza tematykę tego artykułu kwestię umów międzynarodowych (zob. art. 89 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 91 ust. 1 i 3 Konstytucji RP).

²² Zob. np. rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 491); Rozporządzenie Rady Ministrów z 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 566). Judykatywa zauważyła jednak, że normy te naruszają m.in. zasadę wyłączności ustawy – zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 1 lipca 2021 r., sygn. akt IV KK 238/21, OSNK 2021/9/37; wyrok WSA w Warszawie z 13 lipca 2021 r., sygn. akt VII SA/Wa 1801/20, LEX nr 3229551.

ra się jedynie o złożenie podpisu przez osobę uprawnioną do wydania tegoż rozporządzenia.

IV. Związek zasady suwerenności narodu z zasadą wyłączności ustawy

Jaki, zdaniem autora, można znaleźć związek pomiędzy jedną a drugą pokrótce przedstawioną powyżej konstytucyjną zasadą? Rozważania zacznijmy od słusznej konstatacji J. Podkowika, który pisze tak: „Nie budzi [...] większych wątpliwości, że ograniczenia wolności mogą wynikać [...] z ustawy ustanowionej przez parlament”²³. Co z tego wynika? To, o czym autor pisał już wcześniej – ograniczenia wynikają z zasady wyłączności ustawy, a sama ustawa jest uchwalana przez legislaturę. Kto natomiast wybiera polskich parlamentarzystów? Jak jasno wynika z art. 96 i 97 Konstytucji RP, obywatele w wyborach powszechnych i bezpośrednich. To oznacza, że wybór parlamentarzystów (czyli przedstawicieli Narodu) jest dokonywany przez sam Naród, a konkretniej przez tę jego część, która posiada czynne prawo wyborcze (o którym mowa w art. 62 Konstytucji RP).

Jeśli natomiast ktoś jest czymś przedstawicielem²⁴, to znaczy to, że działa on niejako w imieniu tego, kto czyni tę osobę swoim przedstawicielem²⁵. Dalej idzie za tym natomiast to, że, skoro ustawę ograniczającą korzystanie z prawa lub wolności uchwalają parlamentarzyści, to z teoretycznokonstytucyjnego punktu widzenia takie ustawowe ograniczenie tak naprawdę nakłada na siebie sam Naród (choć, co jasne, ograniczenie nie musi zawsze dotyczyć osób wchodzących w skład Narodu, ale może także np. cudzoziemców czy apatrydów pod władzą państwa). Skoro przecież Naród wybrał takich

²³ J. Podkowik, *Bezpośrednie konstytucyjne granice wolności człowieka*, „Państwo i Prawo” 2017, nr 8, s. 48.

²⁴ Rozważania czynione w tym artykule dotyczą reprezentacji w rozumieniu politycznym, a nie np. cywilnoprawnym. Szerzej na temat politycznego przedstawicielstwa np. J. Szymanek, *Współczesne rozumienie pojęcia reprezentacji (zarys problemu)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, z. 2.

²⁵ Takie rozumienie nie jest odosobnione od autora. Słownik języka polskiego, przykładowo, określa przedstawiciela jako „osobę występującą w czyimś imieniu, reprezentującą jego interesy” – *Przedstawiciel*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, red. L. Drabik, E. Sobol, Warszawa 2007, s. 456.

swoich przedstawicieli, którzy postanowili o uchwaleniu ustawy nakładającej dane ograniczenie prawa czy wolności człowieka czy obywatela, to w zasadzie sam Naród jest źródłem tego, że takie ograniczenie zostało ustanowione przez polski parlament.

Skąd natomiast wynika to, że to właśnie parlament (czyli osoby działające w imieniu Narodu) może ograniczać osoby wchodzące w skład Narodu w korzystaniu z nadanych im praw i wolności? Z Konstytucji RP, która także została tak naprawdę przyjęta przez Naród. Najpierw przecież tę ustawę zasadniczą uchwaliło Zgromadzenie Narodowe (parlamentarzyści obu izb – przedstawiciele Narodu), a następnie przyjął ją sam Naród poprzez bezpośrednie sprawowanie swojej władzy – referendum konstytucyjne z 1997 r.²⁶

Biorąc wszystko powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że najpierw w 1993 r. Naród wybrał w sposób powszechny i bezpośredni²⁷ swoich przedstawicieli do Sejmu RP II kadencji oraz Senatu RP III kadencji. Następnie nowo wybrane Sejm i Senat połączyły się w Zgromadzenie Narodowe²⁸ i w ten sposób uchwały w 1997 r. Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, która zawierała w sobie zasadę wyłączności ustawy. Sam Naród natomiast przyjął tę ustawę zasadniczą w tym samym roku w referendum. To oznacza, że Naród, korzystając ze swojej suwerenności, uchwalił taką ustawę zasadniczą, która zawierała w sobie zasadę wyłączności ustawy, a której celem było to, by ewentualne ograniczenia jego (dokładniej osób wchodzących w skład Narodu) praw i wolności mogły być ustanawiane drogą ustawową wyłącznie przez tych, których sam Naród wybierze i da im swoją legitymację do stanowienia prawa, niejako w imieniu oraz interesie Narodu.

Jasno z tego wynika ogólna konkluzja, że to Naród, po części w sposób bezpośredni, a po części za pomocą swoich przedstawicieli, ogranicza same-

²⁶ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z 26 maja 1997 r. o wynikach głosowania i wyniku referendum konstytucyjnego przeprowadzonego w dniu 25 maja 1997 r. (Dz.U. Nr 54, poz. 353); Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z 8 lipca 1997 r. o skorygowanych wynikach głosowania i wyniku referendum konstytucyjnego przeprowadzonego w dniu 25 maja 1997 r. (Dz.U. Nr 75, poz. 476).

²⁷ Ustawa Konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426 ze zm.), art. 3.

²⁸ Ustawa Konstytucyjna z 23 kwietnia 1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 336 ze zm.), art. 1 ust. 1.

go siebie (a dokładniej osoby wchodzące w jego skład) w korzystaniu z jego praw i wolności²⁹. Wniosek ten jest zgodny z twierdzeniami Platona³⁰ czy oświeceniowych myślicieli³¹ skatalogowanych ogólnie jako teoria umowy społecznej³².

Wszystko to nie oznacza jednak, że skoro władza bierze swój początek od suwerena i suweren legitymuje ją za pomocą wyborów powszechnych do sprawowania władzy (w tym uchwalania ustaw limitujących prawa i wolności osób wchodzących w skład Narodu), to jest ona niczym nieograniczona. Wręcz przeciwnie. Naród, uchwalając Konstytucję RP, wyznaczył przecież szereg norm (będących hierarchicznie wyższymi od ustaw), które muszą być podczas procesu legislacyjnego przestrzegane (np. zasada proporcjonalności, przyzwoitej legislacji, trzech czytań czy legalizmu). Ewentualna hierarchiczna niezgodność z tymi regułami będzie natomiast skutkowałą wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny wyroku niejako „eliminującego” zaskarżoną normę z systemu prawnego³³. Ustawodawca, choć działa w imieniu oraz interesie Narodu i dzięki otrzymanej od niego legitymacji, nie może być swoistym wszechmocnym tyranem, gdyż zostały na niego nałożone odpowiednie normy, których musi przestrzegać, by stanowione przez niego prawo było w pełni zgodne z normami wyższego rzędu przyjętymi przez Naród w 1997 r.

²⁹ Doktryna wypowiedziała się już na podobny temat, choć nie w zakresie realiów polskiego systemu ustrojowego, m.in. w zakresie poglądów R.C. Malberga – zob. M. Augustyniak, *Realizacja *volonté générale* w systemie demokracji przedstawicielskiej – perspektywa rozważań Raymonda Carré de Malberga*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 4.

³⁰ Por. P. Pasterczyk, *Koncepcja umowy społecznej i natury człowieka u J.J. Rousseau w świetle teorii pożądlivosti mimetycznej R. Girarda*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2012, nr 4 (84), s. 373–374.

³¹ Zob. np. M. Marszał, *Recepcja idei „umowy społecznej” Jeana-Jacquesa Rousseau w polskiej myśli prawnej w okresie międzywojennym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 3, vol. XXV, s. 643–657.

³² Teoria ta to „sposób wyjaśnienia genezy społeczeństwa i państwa, odrzucający nadnaturalne pochodzenie władzy publicznej” – H. Izdebski, *Umowa społeczna*, [w:] *Socjologia prawa. Główne problemy i postacie*, red. A. Kojder, Z. Cywiński, Warszawa 2014, s. 493.

³³ Przykłady w tym zakresie: wyroki TK: z 25 kwietnia 2001 r., sygn. akt K 13/01 (M.P. Nr 13, poz. 217); z 18 kwietnia 2012 r., sygn. akt K 33/11 (Dz.U. poz. 473); z 22 października 2020 r., sygn. akt K 1/20 (Dz.U. 2021, poz. 175) – autor pomija wykraczający poza zakres tematyczny tego artykułu wątek wadliwego, jego zdaniem, obsadzenia niektórych członków składu orzekającego w ostatnim z tych wyroków.

V. Podsumowanie

Niewątpliwie zasada suwerenności narodu ma na celu to, by sam Naród mógł sprawować swoją władzę suwerena i dawać osobom przez siebie wybranym legitymację do rządzenia tymże Narodem. Zasada wyłączności ustawy pozwala natomiast na to, by ograniczenia w zakresie korzystania z praw i wolności człowieka były ustanawiane w drodze ustawowej, czyli przez legislatywę – przedstawicieli Narodu. Dokonując połączonej analizy obu tych zasad, można dojść do wniosku, że Naród tak naprawdę ogranicza osoby wchodzące w jego skład w ich prawach i wolnościach. Wynika to z tego, że Naród najpierw przyjął Konstytucję RP pozwalającą wprowadzić w drodze ustawowej takie ograniczenie, a potem co kadencję polskiego parlamentu wybiera swoich przedstawicieli, którzy na podstawie otrzymanej od Narodu legitymacji do stanowienia prawa, w imieniu oraz interesie tegoż Narodu, mogą uchylać ustawy wprowadzające właśnie ograniczenia w korzystaniu przez osoby wchodzące w skład Narodu z przyznanych im w sposób naturalny oraz w związku z posiadaną przez nie przyrodzoną godnością³⁴ praw i wolności człowieka i obywatela.

Literatura

- Augustyniak M., *Realizacja volonté générale w systemie demokracji przedstawicielskiej – perspektywa rozważań Raymonda Carré de Malberga*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 4.
- Banaszak B., *art. 31*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. B. Banaszak, Warszawa 2012, Legalis.
- Blicharz J., *Związek między zasadą równości a zasadą sprawiedliwości społecznej w polskiej Konstytucji i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Próba spojrzenia ogólnego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2018, nr CXIV.
- Bosek L., Szydło M., *art. 31*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Bosiacki A., *Wstęp*, [w:] Kelsen H., *Czysta teoria prawa*, Warszawa 2014.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2019.

³⁴ Por. art. 30 Konstytucji RP.

- Dybowski M., *Ronalda Dworkina koncepcja zasad prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, z. 3.
- Huerta C., *The Notion of „Principle” in Legal Reasoning as Understood in Mexican Law*, „Mexican Law Review” 2009, vol. 2, nr 1.
- Izdebski H., *Umowa społeczna*, [w:] *Socjologia prawa. Główne problemy i postacie*, red. A. Kojder, Z. Cywiński, Warszawa 2014.
- Kaleta K.J., Koźmiński K., *Charakter władzy suwerennej w koncepcjach ładu konstytucyjnego Hansa Kelsena i Carla Schmitta*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2013, t. II, nr 2.
- Kazimierzczuk M., *Pojęcie, istota oraz źródło wolności i praw człowieka*, „Studia Prawno-ustrojowe” 2016, nr 26.
- Kordela M., *Możliwość konstruowania ogólnej teorii zasad prawa. Uwagi do koncepcji Roberta Alexy’ego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, z. 2.
- Kordela M., *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 1.
- Korycka M., *Teoria zasad prawnych Roberta Alexy’ego*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2010, nr 1.
- Kos A., *Geneza zasady suwerenności narodu*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2015, nr 15(2).
- Maroń G., *Zasady prawa jako składnik kultury prawnej*, [w:] *Konwergencja czy dywergencja kultur i systemów prawnych?*, red. Nawrot O., Sykuna S., Zajadło J., Warszawa 2012.
- Marszał M., *Recepcja idei „umowy społecznej” Jeana-Jacquesa Rousseau w polskiej myśli prawnej w okresie międzywojennym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 3, vol. XXV.
- Mezglewski A., *Działalność związków wyznaniowych a ochrona danych osobowych*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, nr 10.
- Pasterczyk P., *Koncepcja umowy społecznej i natury człowieka u J.J. Rousseau w świetle teorii pożądliwości mimetycznej R. Girarda*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2012, nr 4 (84).
- Piechowiak M., *Klauzula limitacyjna a nienaruszalność praw i godności*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 2(91).
- Podkowik J., *Bezpośrednie konstytucyjne granice wolności człowieka*, „Państwo i Prawo” 2017, nr 8.
- Przedstawiciel*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, red. L. Drabik, E. Sobol, Warszawa 2007.
- Szymanek J., *Współczesne rozumienie pojęcia reprezentacji (zarys problemu)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, z. 2.
- Śledzińska-Simon A., *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019.
- Wojtyczek K., *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.

Wolanin M., *Niewysłuchanie dziecka przez rodziców w zakresie zapisu na zajęcia z religii a konstytucyjna wolność wyznania*, [w:] *Państwo wobec religii. Teraźniejszość i przeszłość*, red. M. Stanulewicz, E. Plewa, C. Linowski, Łódź 2021.

Wolanin M., *Obowiązki ucznia*, Kraków 2021.

Wójcik R., *Czysta teoria prawa Hansa Kelsena a współczesne prawoznawstwo polskie – wybrane zagadnienia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1982, nr 3.

Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., „*Zasady prawa*” w perspektywie teorii prawa oraz szczegółowych nauk prawnych, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1974, z. 2.